

تحلیل سطوح برخورداری شاخص های سواد و اشتغال دهستانهای بخش مرکزی شهرستان دزفول با استفاده از روش موریس

دکتر مسعود مهدوی حاجیلوی^۱، غلامحسین محمدی زاده^۲

۱- استاد دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران

۲- دانشجوی دکتری دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران

چکیده :

تعیین و تحلیل سطوح برخورداری نواحی روستایی در زمینه های مختلف با استفاده از روش های کمی نقش مهمی در فرایند برنامه ریزی توسعه روستایی دارد. در مقاله حاضر با بهره گیری از شاخص ناموزون موریس و استفاده از ۴ شاخص در زمینه های اقتصادی و آموزشی به تعیین و تحلیل سطوح برخورداری دهستان های بخش مرکزی شهرستان دزفول پرداخته شده است، در این مقاله با استفاده از داده های سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ تعداد ۴ شاخص انتخاب شدند و روستاهای دهستانهای منطقه با روش موریس رتبه بندی و درجه توسعه یافتگی آنها تعیین و تحلیل گردید. نتایج تحقیق نشان داد که ۲۱/۴ درصد روستاهای دهستان شمس آباد در گروه روستاهای توسعه یافته و ۷۸/۶ درصد از روستاها در گروه روستاهای کمتر توسعه یافته قرار دارند و نیز در دهستان قبله ای ۴۳/۸ درصد روستاها در گروه روستاهای توسعه یافته و ۵۶/۳ درصد روستاها در گروه روستاهای کمتر توسعه یافته قرار گرفته اند و در مجموع ۳۲/۶ درصد روستاهای بخش مرکزی در گروه روستاهای توسعه یافته و ۶۷/۴ درصد روستاها در گروه روستاهای کمتر توسعه یافته قرار دارند. لذا در راستای توسعه هماهنگ و متوازن نواحی روستایی تقویت مراکز محلی و همچنین ایجاد و تقویت کانون ها و محورهای جدید توسعه در نواحی کمتر توسعه یافته بخش ضروری است.

واژگان کلیدی: موریس، توسعه یافتگی، شاخص های توسعه، دزفول

مقدمه :

در فرایند برنامه ریزی و توسعه نواحی روستایی شناخت و تحلیل وضع موجود روستاها و بررسی امکانات و تنگنای آنها در زمینه های مختلف ضروری بوده تا برنامه ریزان را در تعیین اهداف توسعه و مشخص کردن سیاست ها، خط مشی ها و راهکارهای دستیابی به آنها یاری رساند. در این فرایند تعیین سطوح برخورداری و توسعه نواحی روستایی و بررسی نقاط قوت و ضعف شرایط هر ناحیه در زمینه های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و کالبدی زمینه تخصیص بهینه منابع و امکانات را برای توسعه هماهنگ، یکپارچه و متوازن روستاها فراهم می سازد.

برای تعیین سطوح برخورداری نواحی روستایی شاخص ها نقش موثری دارند. شاخص ها در واقع به عنوان نشانگرهایی هستند که فرایند جمع آوری، طبقه بندی و تجزیه و تحلیل اطلاعات و نتیجه گیری منطقی و به طور کلی جهت فعالیت ها را مشخص و از حیث مفهومی چارچوب مناسبی را برای هدف گذاری، تدوین برنامه ریزی و ارزیابی فعالیت ها فراهم می سازند. برای تعیین سطوح برخورداری و توسعه نواحی روستایی روش ها و مدل های متعددی وجود دارد که هر یک مزایا و معایب خاص خود را دارند یکی از این مدل ها شاخص ناموزون موريس است که با توجه به ترکیبی بودن و قابلیت گسترش و جایگزینی آن در سطوح مختلف ملی، منطقه ای و شهری، روستایی کاربرد دارد. در این مقاله با استفاده از شاخصهای سواد و اشتغال و بهره گیری از شاخص ناموزون موريس به سنجش و تعیین سطوح برخورداری و توسعه نواحی روستایی بخش مرکزی شهرستان دزفول در سطح دهستان پرداخته شده و سپس به تحلیل آن اقدام گردیده است.

پیشینه تحقیق:

در ارتباط با موضوع این تحقیق، مطالعات مختلفی صورت گرفته است که می توان به موارد زیر اشاره کرد: حیدری (۱۳۸۳) در تحقیق خود به این نتیجه رسیده است که سطح توسعه یافتگی دهستان های شهرستان آمل همگن هستند. خاکپور (۱۳۸۶) با استفاده از ۳۸ شاخص به تعیین سطح توسعه یافتگی دهستان های شهرستان شیروان پرداخته است. بدری و همکاران (۱۳۸۵) در مقاله ای به این نتیجه رسیده اند که ضریب توسعه یافتگی بین دهستان های توسعه یافته و پنج دهستان در حال توسعه و یک دهستان نیز توسعه نیافته است. رضوانی (۱۳۸۵) در پژوهشی با بهره گیری از شاخص ناموزون موريس و استفاده از ۲۷ شاخص در زمینه های اقتصادی و اجتماعی به تحلیل دهستانهای استان زنجان پرداخته است. همچنین امکانات محیطی نزدیکی به مراکز شهری و کانون های توسعه، محدوده های صنعتی و شبکه های زیر بنایی عمده، نقش موثری در سطوح برخورداری نواحی روستایی استان داشته است. مرادنژاد (۱۳۸۷) در پژوهشی با استفاده از روش موريس میزان شکاف موجود بین استانها و نوع محدودیت هر یک را با ۱۸ شاخص تعیین کرده است بر اساس نتایج این تحقیق نابرابری استان ها در زمینه کشاورزی عمیق و نسبت آن تا ۵ برابر است. امینی نژاد (۱۳۸۷) در تحقیق خود با استفاده از روش های موريس و تاکسونومی عددی وضعیت توسعه یافتگی دهستان های حوزه تاسیسات پارس جنوبی در استان بوشهر را تحلیل کرده و نشان داده که ۴۶ درصد دهستانها در گروه محروم ۳۸/۵ درصد در گروه نیمه برخوردار و ۱۵ درصد در گروه برخوردار قرار دارند. خداپناه و بیک محمدی (۱۳۸۸) در مقاله ای با استفاده از روش تاکسونومی به این نتیجه رسیدند که در دهستان های بخش مرکزی شهرستان اردبیل وضعیت ناهمگن از نظر توسعه وجود دارد به گونه ای که تعداد دهستان های محروم و نیمه محروم نسبت به دهستان های متوسط و توسعه یافته بیشترند. قنبری، برقی و حجاریان (۱۳۸۹) در مقاله ای با استفاده از روش تاکسونومی و موريس وضعیت توسعه یافتگی دهستان های شهرستان اصفهان رتبه بندی و درجه توسعه یافتگی آنها تعیین و تحلیل گردید و نتایج نشان داد در هر دو روش دهستان های قهاب جنوبی، رودشت شرقی، برا آن شمالی و جرقویه در گروه دهستان های توسعه یافته و دهستان های سیستان، رودشت و زرفره در زمره دهستان های محروم قرار گرفته اند.

مبانی نظری:

اندیشمندان برنامه ریزی روستایی با ارائه دیدگاه ها و تئوری های خاص، نابرابری های ناحیه ای و محلی را بر اساس موقعیت مکان و زمان خود مورد بررسی قرار می دهد. "ئوکنیزی ها" توسعه را وابسته به صادرات می دانند و با تقسیم اقتصاد ناحیه به دو بخش پایه و غیر پایه معتقدند که توسعه نواحی از بخش پایه نشأت می گیرد و سایر فعالیتها زایده فعالیت های بخش پایه است (قره باغیان، ۱۳۷۵ ص ۳۶۴-۳۶۹). "گونار میردال" علل نابرابری های ناحیه ای را مورد بحث قرار می دهد و آنرا ناشی از عوامل خارجی می داند که به دلیل انگیزه سود جویی شکل گرفته است و برتری اولیه و زمینه های تاریخی نواحی، آن را شدت می دهد (گیلبرت و کاگلر ۱۳۷۵ ص ۶۴) "فرانسوا پرو" نحوه نگرش به توسعه را ناشی از قطب های رشد می داند: در مرحله اول با سرمایه گذاری کلان صنعتی در نواحی بزرگ واگرایی و نابرابری ایجاد می شود و در مرحله دوم با انتشار تدریجی توسعه به سایر نواحی، همگرایی و برابری ایجاد می شود (ویلبر و مولر، ۱۹۸۶ ص ۶۵-۶۲). جان فریدمن در سال ۱۹۷۵ با ارائه نظریه مرکز پیرامون، مرکز را منشأ توسعه دانسته است بدین معنا که توسعه با زایش در مرکز به پیرامون جریان می یابد (کلارک، ۲۰۰ ص ۹) مطابق این نظریه دوجزء اصلی نظام سکونتگاهی عبارتند از مرکز (به عنوان کانون قدرت سلطه) و پیرامون (به عنوان جزء وابسته به کانون مرکزی) همچنین طبق این نظریه، رابطه مرکز با پیرامون یک رابطه استعماری بوده و سازمان اقتصادی دارای فرایندی است که از چهار مرحله تشکیل شده است: مرحله پیش صنعتی، مرحله انتقالی، مرحله صنعتی و مرحله فرا صنعتی. در فرایند برنامه ریزی تعیین سطوح برخورداری و توسعه نواحی روستایی و بررسی نقاط قوت و ضعف شرایط هر ناحیه در زمینه های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، کالبدی، زمینه تخصیص بهینه منابع و امکانات توسعه هماهنگ، یکپارچه و متوازن روستاها را فراهم می آورد.

روش تحقیق:

تحقیق حاضر از نوع کاربردی و روش بررسی آن توصیفی و تحلیلی است. جامعه آماری ۳ دهستان بخش مرکزی شهرستان دزفول با توجه به تقسیمات اداری سیاسی سال ۱۳۸۵ می باشد. به منظور تعیین سطوح برخورداری نواحی روستایی بخش مرکزی ۴ شاخص و متغیر در زمینه های اقتصادی و اجتماعی تعیین گردید و داده های مورد نیاز از نتایج سرشماری سال ۱۳۸۵ بدست آمده و پس از محاسبه شاخص ها و متغیر ها با استفاده از "شاخص ناموزون موریس" به تعیین و اندازه گیری سطوح برخورداری و توسعه نواحی روستایی و رتبه بندی روستاها مبادرت شده و سرانجام میزان نابرابری روستاهای بخش مرکزی دزفول بررسی شده است. به منظور استفاده از کاربردهای GIS در زمینه نمایش و تحلیل داده ها، نقشه بخش مرکزی دزفول به تفکیک دهستان ها تهیه و پس از ورود داده های توصیفی در آن، نقشه های مورد نیاز برای تعیین سطوح برخورداری نواحی روستایی بدست آمده است. ساختار کلی مدل مورد استفاده به شرح ذیل است:

$$y_{ij} = \frac{y_{ij} - x_{min}}{x_{max} - x_{min}}$$

Y_{ij} = شاخص ناموزون برای متغیر i ام ها در واحد j ام

X_{ij} = متغیر i ام در واحد j ام

$$x_{min} = \text{حداقل مقدار متغیر } i \text{ ام}$$

$$x_{max} = \text{حداکثر مقدار متغیر } i \text{ ام است.}$$

شاخص های اصلی توسعه در این مدل عبارت است از:

که n تعداد شاخص ها و متغیر های مورد مطالعه است و $D.I$ شاخص اصلی ضریب توسعه است که مقدار آن بین صفر تا یک متغیر است هرچقدر مقدار $D.I$ بیشتر باشد نشان دهنده درجه توسعه یافتگی بالاتر و هرچقدر مقدار آن کمتر باشد نشان دهنده درجه توسعه کمتر است.

در این تحقیق شاخص ها و متغیرهای مورد استفاده عبارتند از:

$$D.I. = \frac{\sum_{i=1}^n x_{ij}}{n}$$

۱- نرخ اشتغال

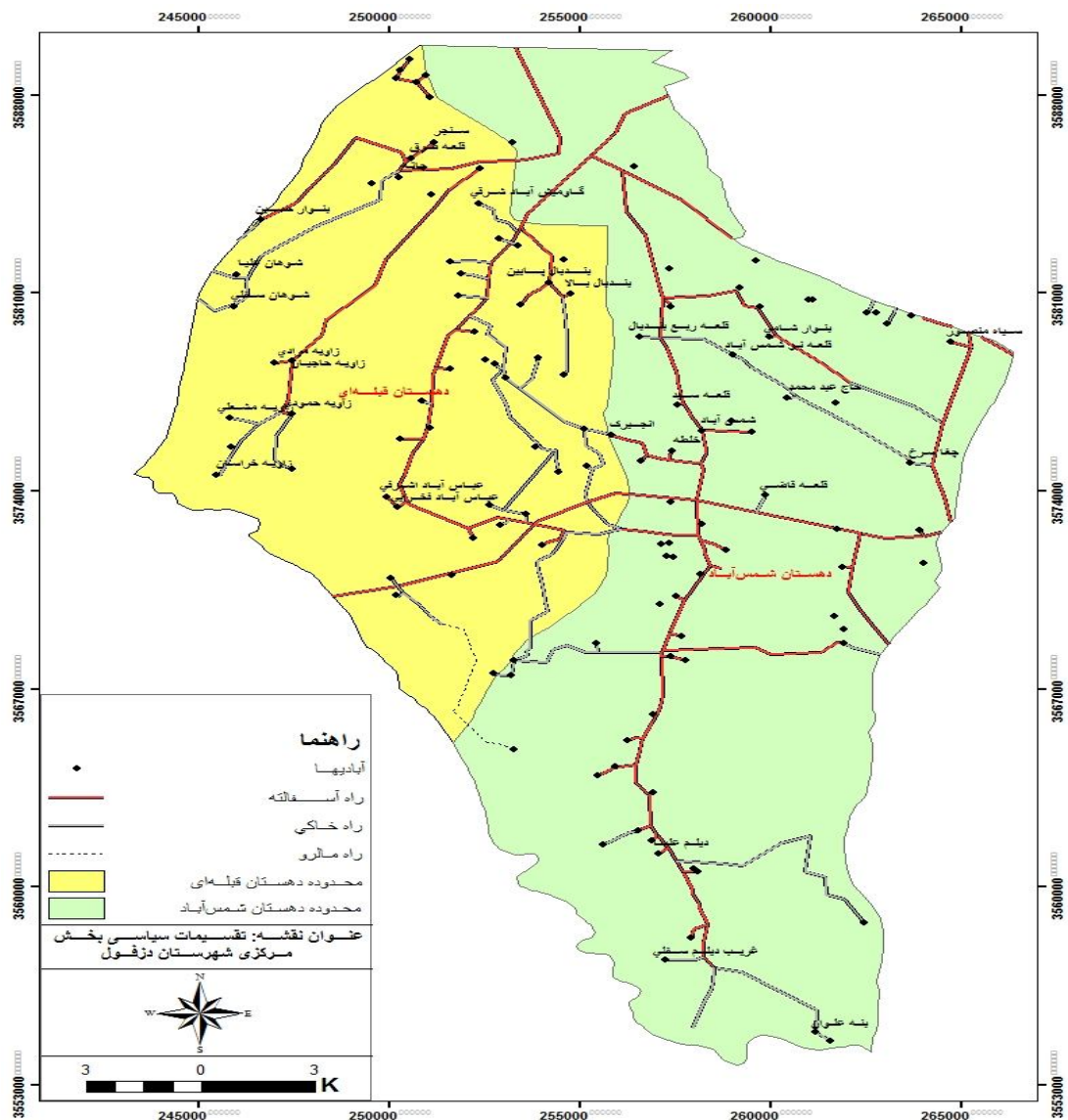
۲- نرخ اشتغال زنان

۳- نرخ باسوادی

۴- نرخ باسوادی زنان

معرفی منطقه:

بخش مرکزی شهرستان دزفول با مساحت ۴۶۰/۲۲ کیلومترمربع بر اساس سرشماری سال ۱۳۸۵ دارای ۳۲۱۲۴۴ نفر جمعیت و تعداد ۷۵۱۷۵ خانوار است. از این تعداد جمعیت ۱۶۴۲۶۸ نفر مرد و ۱۵۶۹۷۶ نفر زن هستند که در ۵۵ نقطه روستایی و ۴ شهر ساکن هستند. بخش مرکزی دارای دو دهستان به نامهای شمس آباد و قبله ای می باشد (سرشماری نفوس مسکن شهرستان دزفول).

شکل ۱: نقشه تقسیمات سیاسی اداری بخش مرکزی شهرستان دزفول

یافته های تحقیق:

با استفاده از ۴ شاخص و متغیر مورد مطالعه و به کارگیری شاخص ناموزون موریس، ضریب و رتبه برخورداری هریک از دهستان ها در زمینه های اشتغال و سواد و همچنین سطوح کلی برخورداری محاسبه و تعیین گردید و نتایج آن در جداول شماره (۱) و (۲) نشان داده شده است. یافته های تحقیق بیانگر آن است که ضریب برخورداری دهستان ها متفاوت بوده و از حداقل ۱۶۸ تا حداکثر ۶۲۰۲ نوسان دارد. همچنین در خصوص شاخص سواد و اشتغال میزان برخورداری دهستانهای بخش مرکزی متفاوت بوده به گونه ای که در دهستان شمس آباد ضریب برخورداری از شاخص سواد از حداقل ۰ تا حداکثر ۷۹۰۴ و در دهستان قبله ای از حداقل ۰ تا حداکثر ۹۶۰۴ و نیز ضریب برخورداری از شاخص اشتغال در دهستان شمس آباد از حداقل ۴۰۶ تا حداکثر ۱۰۰۰۵ و در دهستان قبله ای از حداقل ۰ تا حداکثر ۶۱۰۱ متغیر می باشد.

جدول ۱: ضریب و رتبه برخورداری روستاهای دهستان شمس آباد بخش مرکزی شهرستان دزفول

رتبه	ضریب نهایی	رتبه	ضریب برخورداری اشتغال	رتبه	ضریب برخورداری سواد	روستا	ردیف
۱	۵۱.۷	۳	۶۳.۳	۹	۴۰.۱	بنه علوان	۱
۴	۴۴.۵	۲	۶۷.۴	۱۱	۲۱.۶	دیلم علیا	۲
۲	۵۰.۳	۱	۱۰۰.۵	۱۴	۰	عزیز دیلم سفلی	۳
۱۱	۳۲.۲	۱۱	۱۱.۵	۶	۵۲.۷	قلعه قاضی	۴
۸	۳۴.۴	۱۲	۱۰.۹	۴	۵۷.۸	چغا سرخ	۵
۹	۳۴.۱	۹	۲۱.۹	۸	۴۶.۲	خلطه	۶
۱۲	۳۰.۴	۴	۳۹.۸	۱۲	۲۱	انجیرک	۷
۱۴	۲۰.۸	۷	۲۷.۵	۱۳	۱۴.۵	شمس آباد	۸
۷	۳۷.۳	۱۰	۱۶.۵	۳	۵۸	قلعه ربع بند بال	۹
۶	۳۹.۵	۶	۲۸.۲	۷	۵۰.۸	قلعه سید	۱۰
۱۰	۳۳.۱	۸	۲۷.۲	۱۰	۳۹.۱	سیاه منصور	۱۱
۳	۴۵.۵	۵	۲۹	۲	۶۲.۱	بنوار شامی	۱۲
۱۳	۲۹	۱۳	۵.۱	۵	۵۳	حاج عبدالمحمد	۱۳
۵	۴۲	۱۴	۴.۶	۱	۷۹.۴	قلعه نو شمس آباد	۱۴

جدول ۲: ضریب و رتبه برخورداری روستاهای دهستان قبله ای بخش مرکزی شهرستان دزفول

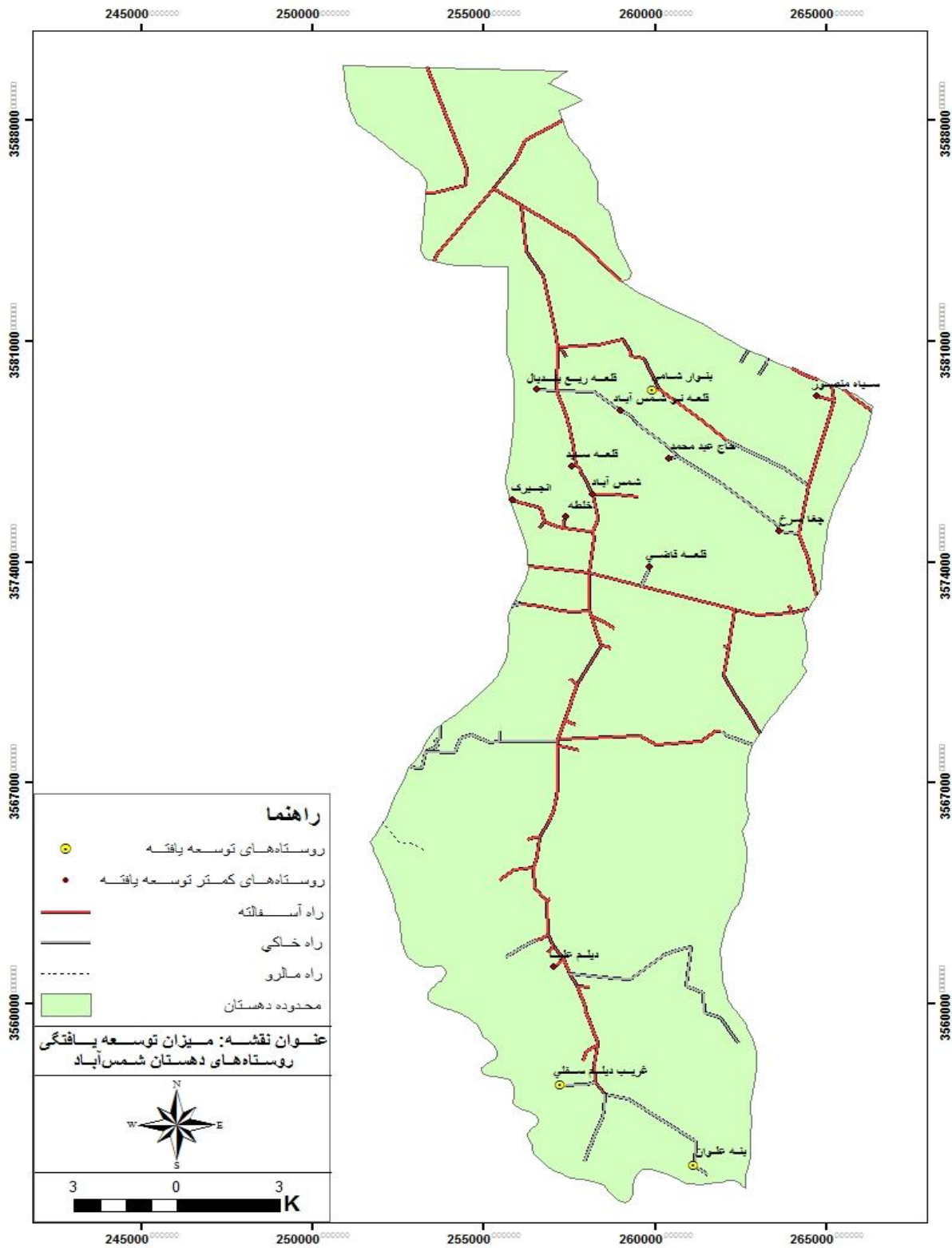
رتبه	ضریب نهایی	رتبه	ضریب برخورداری اشتغال	رتبه	ضریب برخورداری سواد	روستا	ردیف
۱۷	۱۶.۸	۱۷	۰	۱۵	۳۳.۶	گاو میش آباد شرقی	۱
۳	۵۵.۸	۲	۶۰.۶	۹	۵۱.۱	چاته	۲
۹	۴۱	۹	۳۵.۶	۲	۷۶.۵	سنجر	۳
۸	۴۱.۳	۷	۴۴.۸	۳	۷۵.۵	قلعه طوق	۴
۱۵	۲۸.۶	۴	۵۷.۲	۱۷	۰	گاو میش آباد غربی	۵
۵	۵۳.۹	۱	۶۱.۱	۱۲	۴۶.۷	بند بال بالا	۶
۷	۴۷.۸	۱۰	۳۴.۳	۴	۶۱.۲	بند بال پایین	۷
۴	۵۴.۱	۵	۵۰	۶	۵۸.۲	عباس آباد اشرفی	۸
۱۴	۳۴.۷	۱۶	۱۰.۱	۵	۵۹.۳	عباس آباد فخرایی	۹
۱۱	۳۸.۴	۱۳	۲۹.۱	۱۱	۴۷.۷	زاویه حمودی	۱۰
۱۳	۳۶.۸	۸	۳۸.۵	۱۴	۳۵.۲	زاویه خراسان	۱۱
۱۲	۳۷.۳	۱۵	۲۰.۷	۱۳	۴۵.۸	زاویه مشعلی	۱۲
۶	۵۰.۸	۶	۴۷	۸	۵۴.۵	بنوار حسین	۱۳
۲	۵۷	۳	۵۸.۹	۷	۵۵.۵	زاویه حاجیان	۱۴
۱۶	۲۵	۱۲	۲۹.۴	۱۶	۲۰.۷	زاویه مرادی	۱۵
۱۰	۴۰.۹	۱۱	۳۱.۸	۱۰	۵۰.۱	شوهان سفلی	۱۶
۱	۶۲.۲	۱۴	۲۷.۹	۱	۹۶.۴	شوهان علیا	۱۷

برای تفکیک و طبقه بندی سطوح برخورداری از سواد و اشتغال، روستاهای بخش مرکزی به سه دسته توسعه یافته، کمتر توسعه یافته و محروم طبقه بندی شده است. که در جداول شماره (۳) و (۴) به تفکیک دهستان نشان داده شده است. همچنین برای تعیین سطوح توسعه یافتگی از ضریب ۱۰۰ تا ۴۵ جزء گروه توسعه یافته ۴۵ تا ۲۰ کمتر توسعه یافته و کمتر از ۲۰ جزء روستاهای محروم بشمار می آیند. در تحلیل سطوح برخورداری دهستان های بخش مرکزی، نتایج بیانگر این است که در دهستان شمس آباد ۲۱/۴ درصد روستاها در گروه روستاهای توسعه یافته، ۷۸/۶ درصد روستاها در گروه روستاهای کمتر توسعه یافته قرار گرفته اند. همچنین در این دهستان هیچ روستای محرومی وجود ندارد. این نتایج در جدول شماره ۳ و نقشه شماره ۲ آورده شده است.

جدول ۳: طبقه بندی سطوح توسعه یافتگی روستاهای دهستان شمس آباد بخش مرکزی شهرستان دزفول

رتبه	ضریب نهایی	روستا	شرح	
۱	۵۱/۷	بنه علوان	توسعه یافته	
۲	۵۰/۳	غریب دیلم سقلی		
۳	۴۵/۵	بنوار شامی		
۴	۴۴/۵	دیلم علیا	کمتر توسعه یافته	
۵	۴۲	قلعه نو شمس آباد		
۶	۳۹/۵	قلعه سید		
۷	۳۷/۳	قلعه ربع بندیال		
۸	۳۴/۱	چغا سرخ		
۹	۳۴/۱	خلطه		
۱۰	۳۳/۱	سیاه منصور		
۱۱	۳۲/۲	قلعه قاضی		
۱۲	۳۰/۵	انجیرک		
۱۳	۲۹	حاج عبده محمد		
۱۴	۲۰/۸	شمس آباد		
—	—	—		محروم

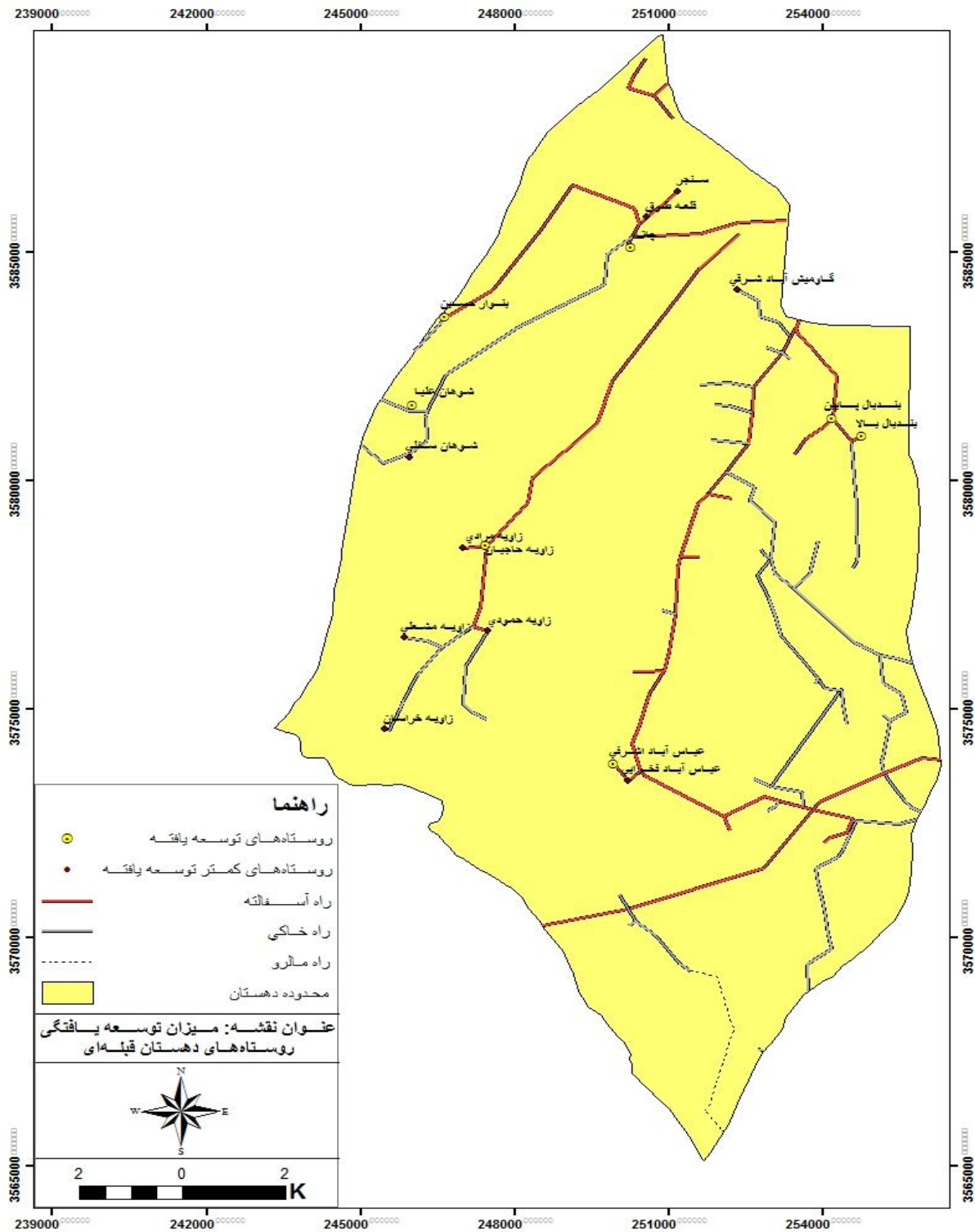

شکل ۲: میزان توسعه یافتگی روستاهای دهستان شمس آباد بخش مرکزی شهرستان دزفول

همچنین در دهستان قبله ای ۴۱/۲ درصد روستا ها در گروه روستا های توسعه یافته ، ۵۸/۸ درصد روستا ها نیز در گروه روستا های کمتر توسعه یافته قرار گرفته اند در این دهستان نیز هیچ روستای محرومی وجود ندارد. این نتایج در جدول شماره ۴ و نقشه شماره ۳ آورده شده است.

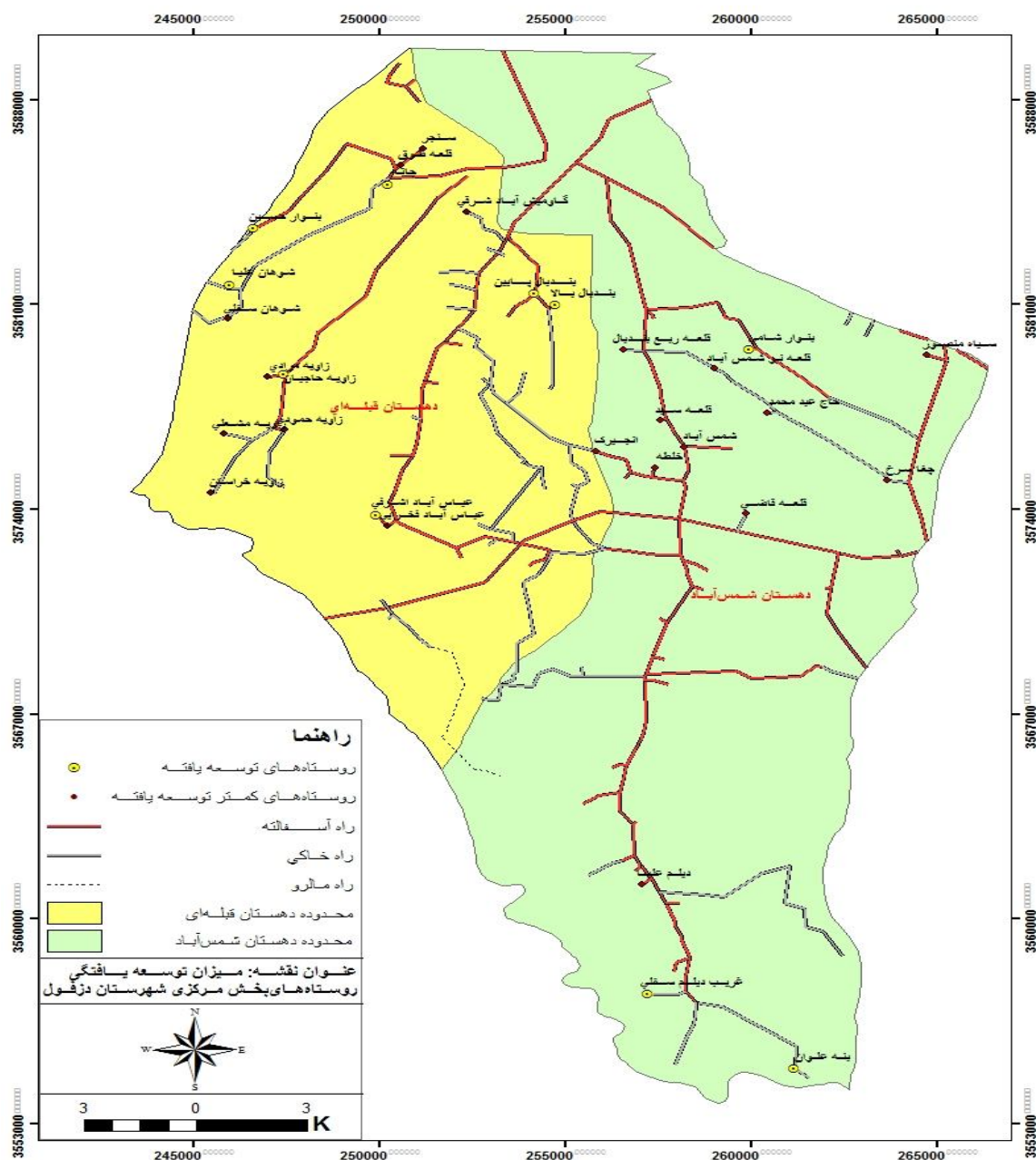
جدول ۴: طبقه بندی سطوح توسعه یافتگی روستا های دهستان قبله ای بخش مرکزی شهرستان دزفول

رتبه	ضریب نهایی	روستا	شرح
۱	۶۲/۲	شوهان علیا	توسعه یافته
۲	۵۷	زاویه حاجیان	
۳	۵۸/۸	چاته	
۴	۵۴/۱	عباس آباد شرقی	
۵	۵۳/۹	بند بال بالا	
۶	۵۰/۸	بنوار حسین	
۷	۴۷/۸	بند بال پائین	
۸	۴۱/۳	قلعه طوق	کمتر توسعه یافته
۹	۴۱	سنجر	
۱۰	۴۰/۹	شوهان سفلی	
۱۱	۳۸/۴	زاویه حمودی	
۱۲	۳۷/۳	زاویه مشعلی	
۱۳	۳۶/۸	زاویه خراسان	
۱۴	۳۴/۷	عباس آباد فخرایی	
۱۵	۲۸/۶	گاومیش آباد شرقی	
۱۶	۲۵	زاویه مرادی	
_____	_____	_____	محروم

شکل ۳: میزان توسعه یافتگی روستاهای دهستان قبله ای بخش مرکزی شهرستان دزفول

در نهایت از مجموع ۳۱ روستای بخش مرکزی شهرستان دزفول ۳۲/۳ درصد روستاها از نظر شاخص برخورداری از سواد و اشتغال در گروه روستاهای توسعه یافته و ۶۴/۵ درصد روستاها در گروه روستاهای در حال توسعه قرار گرفته اند و در این بخش هیچ روستایی محروم از سواد و اشتغال نمی باشند که نقشه شماره ۴ نیز بیانگر این واقعیت است.

شکل ۴: میزان توسعه یافتگی روستاهای بخش مرکزی شهرستان دزفول

نتیجه گیری:

محور توسعه روستاها بطور سنتی کشاورزی تعریف شده و بر این اساس روستا با فعالیت کشاورزی و دامداری شناخته می شود. اما توسعه کشاورزی متکی بر منابع طبیعی بوده و محدودیت منابع طبیعی در برخی از روستاها، باعث رکود اقتصادی شده و توسعه کشاورزی به توسعه اقتصادی همه روستاها منتج نشده است. اما امروز توجه به روستا تنها به کشاورزی و دامداری محدود نمی شود، روستاها محیط مناسبی برای رشد بخش های غیرکشاورزی و فعالیت شرکت های تولیدی و خدماتی است مشروط به آنکه رقابت پذیر بوده و متکی بر منابع باشد. شرکت هایی که بر یادگیری، تولید و رقابت تاکید می کنند، می توانند این خلا را پر کنند. این موضوع در واقع نوعی حرکت از کسب و کارهای مبتنی بر منابع طبیعی به سمت کسب و کارهای مبتنی بر دانش است. با توسعه کارآفرینی و ایجاد شرکت های کوچک کارآفرین، علاوه بر اشتغال و تولید، روستاییان به کالاها و خدمات مورد نیاز خود دست می یابند و این امر تاثیر زیادی در رشد اقتصادی روستاها و کاهش پدیده مهاجرت به شهرها دارد. بالا بردن سطح سواد عمومی و تقویت آموزش تخصصی در حوزه های فنی و حرفه ای باعث زمینه های کار آفرینی و مانع مهاجرت بی رویه به شهر می شود و از مشکلاتی که در حاشیه نشینی شهری نیز ممکن است بروز کند جلوگیری می کند سواد آموزی با بالا بردن آگاهی افراد باعث مشارکت سیاسی مردم شده و منجر به ایجاد روحیه جمعی و وحدت و انسجام ملی می شود. طرح های اقتصادی نیز برای به نتیجه رسیدن باید با آموزش مهارت های آن همراه باشد تا به نتیجه مفید برسد. به عنوان مثال اجرای طرح معادن زغال سنگ در یکی از روستاها اگر چه از نظر اشتغال زایی و کسب در آمد می تواند مفید باشد اما عدم آگاهی از اصول ایمنی و چگونگی بهره برداری مفید نه تنها باعث تخریب محیط زیست می شود بلکه جان روستاییان مشغول به حفر معدن در زمین هایشان را نیز به خطر می اندازد. وضعیت جامعه روستایی ایران نشان می دهد که با افزایش سطح سواد، دانش و مهارت های علمی و عملی، گرایش به اشتغال در بخش های سنتی اقتصاد کمتر شده و میل و رغبت برای اشتغال در بخش های مدرن و خدماتی بیشتر است. این در حالی است که روستاهای ایران نیز همچون شهرها، مملو از فرصت های جدید و کشف نشده هستند که کشف و بهره برداری به موقع از این فرصت ها و ایجاد کسب و کارهای جدید و رقابت پذیر می تواند مزایای اقتصادی چشمگیری برای روستاییان به همراه آورد. مناطق روستایی شهرستان دزفول مطالعات جدی و عمیقی را می طلبند تا براساس آن برنامه هایی متناسب با توانمندی های بالقوه و بالفعل آنها تنظیم و اجرا شود. در این راستا هدف از تدوین این مقاله سنجش سطوح برخورداری از شاخص سواد و اشتغال روستاهای بخش مرکزی دزفول می باشد. براین اساس با استفاده از روش موريس مشخص گردید که روستای شوهان علیا از روستاهای دهستان قبله ای با ضریب ۶۲/۲ رتبه اول و روستای شمس آباد با ضریب ۲۰/۸ در رتبه آخر قرار گرفته است. نکته مهم اینکه تمامی روستاهای بخش مرکزی در دو سطح توسعه یافته و کمتر توسعه یافته قرار گرفته اند و هیچ روستایی در گروه روستای محروم قرار ننگرفته است. همچنین از مجموع ۱۴ روستای دهستان شمس آباد تعداد ۳ روستا برابر ۲۱/۴ درصد در طبقه روستاهای توسعه یافته و ۱۱ روستا برابر ۷۸/۶ درصد در طبقه روستاهای کمتر توسعه یافته قرار گرفته اند و نیز از مجموع ۱۶ روستای دهستان قبله ای تعداد ۷ روستا برابر ۴۳/۸ درصد در گروه روستاهای توسعه یافته و ۹ روستا برابر ۵۶/۳ درصد در طبقه روستاهای کمتر توسعه یافته قرار گرفته اند.

منابع:

- ۱ - قره باغیان، مرتضی (۱۳۷۵): اقتصاد رشد و توسعه، نشر نی
- ۲-قنبری، یوسف برقی، حمید حجاریان، احمد (۱۳۸۹): تحلیل سطوح برخورداری دهستانهای شهرستان اصفهان فصلنامه روستا و توسعه سال ۱۴ شماره ۳ پائیز ۱۳۹۰
- ۳-گیلبرت، آلن و ژوزف کاگلر (۱۳۷۵): شهرها، فقر، توسعه (شهرنشینی در جهان سوم) ترجمه پرویز کریمی انتشارات شهرداری تهران
- ۴-مرکز آمار ایران (۱۳۸۵): سرشماری عمومی نفوس و مسکن شهرستان دزفول
- ۵- شناسنامه آبادیهای شهرستان دزفول (۱۳۸۵)، مرکز آمار ایران
- ۶- گوئن کهن، شاخص شناسی در توسعه پایدار (۱۳۷۷): موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی تهران
- ۷- مهدوی، مسعود (۱۳۷۷): مقدمه ای بر جغرافیای روستایی- انتشارات سمت
- ۸- فراهانی، حسین- ارزیابی پایداری در نواحی روستایی با تاکید بر عوامل اقتصادی و اجتماعی- رساله دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی دانشگاه تهران
- ۹- آسایش، حسین (۱۳۷۵): اصول و روشهای برنامه ریزی روستایی- انتشارات پیام نور
- ۱۰- جباری، ایرج (۱۳۸۵): روشهای آماری در علوم محیطی و جغرافیایی- انتشارات دانشگاه رازی کرمانشاه
- 11- clark, D., 2000.urban world Global city Routed, London
- 12- wheeler, j, Muller, p., 1986 economic Geography, John wileyandsons Inc., camuca

